

Anmeldelser af 3 bøger

Anmeldelse 1

Karen Risager, 2007. *Language and Culture Pedagogy: From a National to a Transnational Paradigm*. Clevedon: Multilingual Matters. 270 sider.

Af Lise Jeremiassen

Cand.mag., Københavns Universitet, Institut for Nordiske Studier og Sprogvidenskab
lje@hum.ku.dk

Sikken en foræring! stod der i en anmeldelse af Rifbjergs seneste roman. Jeg følte det samme, da jeg læste Karen Risagers engelske omskrivning og videreudvikling af disputatsen fra 2003, som bestemt ikke er fiktion, men alligevel sætter mange tanker og ideer i gang.

Bogen indeholder to dele: en analyse af den internationale kulturpædagogiks historie – en historie, der aldrig er blevet beskrevet så grundigt og sammenfattende før – og en model for, hvordan man kan udvikle en transnational kultur- og sprog-pædagogik, der retter sig mod uddannelsen af verdensborgeren. Bogen inddrager omfattende referencer og diskussion af forskellige forskningsgrene, og den bidrager til både at oplyse og provokere til nytænkning inden for området.

Første del (kapitel 2-6) er en historisk analyse af forholdet mellem 'sprog', 'kultur' og 'nation' i kulturpædagogikken fra 1960'erne og op gennem 70'erne, 80'erne og 90'erne indtil i dag med beskrivelser og sammenligninger af, hvordan kulturaspektet defineres og betegnes over hele verden, med fokus på Europa (inkl. Sovjetunionen) og USA.

Anden del (kapitel 7-9) er en sammenfatning af, hvordan vi må gentænke det multi-dimensionale forhold mellem sprog og kultur i et transnationalt og globalt perspektiv, samt en diskussion af de (sproglige og kulturelle) kompetencer, der er relevante for verdensborgeren. Fremmedsprogsundervisningen skal bl.a. give elever/studerende mulighed for at opnå kritisk flersproglig og flerkulturel bevidsthed.

Et af bogens væsentlige sigter er at få fremmedsproglærerne til at reflektere over forholdet mellem sprog og kultur. Målet er endvidere at få lærere til at bevæge sig fra et nationalt til et transnationalt paradigme i sprog- og kulturpædagogikken. Derved får de et kvalificeret grundlag for at vælge en kulturpædagogisk strategi.

En kritisk forståelse af egen praksis forudsætter et klart teoribegreb og en definition af, hvad nationalisme er. Historikeren Eric Hobsbawm (der nævnes i Michael Byrams forord til bogen) underbygger Karen Risagers opfattelse af nationalitetsbegrebet. Hobsbawm mener, at den traditionelle definition af en national stat er ved at gå i opløsning. Nationalitetsbegrebet kan ikke betragtes som stabilt og entydigt i en verden, som ændres. Man kan ikke længere gå ud fra et fælles sprogområde eller fælles politiske og økonomiske referencer. Det udgangspunkt forudsætter kompetencer til at tolke, læse og handle med og i sproget i mange sammenhænge. Fokus må derfor være på det transnationale aspekt, og lærerne skal være frigjort fra "den banale nationalisme".

Karen Risager oplister i kapitel 9 ti kompetencer, som verdensborgeren skal beherske. De er operationelle og velargumenterede. Derudover vil jeg fremhæve bogens overskuelige oversigter, som giver et overblik over toneangivende teoretikere inden for kulturaspektet i relation til fremmedsprogsundervisning.

Jeg vil fra bogen nævne Michael Byrams teorier om at få fremmedsprogsleverne til at være etnografer i deres opdagelse af en fremmed kultur gennem det at lære et nyt sprog. Han påpeger, hvor vigtig den proces er for den enkeltes viden, holdninger og færdigheder. Det illustreres i de af hans modeller, som gengives i bogen. Desuden omtales den franske sprog- og kulturpædagog Geneviève Zarate, som skelner mellem det at lære sin egen kultur i løbet af barndommen og det at tilegne sig en ny kultur og udvikle sin identitet gennem sprogindlæring.

Karen Risager har haft betydning for fremmedsprogsundervisningen i Danmark ved at sætte kulturbegrebet på landkortet og har ud fra et sociolingvistisk og antropologisk syn udviklet en model, som i al sin teoretiske tyngde har et klart og brugbart pædagogisk sigte. Hun bruger begrebet sprogkultur (engelsk: languaculture) i forhold til tre dimensioner i sproget: Den semantiske og pragmatiske dimension, den poetiske dimension og identitetsdimensionen. Disse er ikke bundet til nationalitet; sprogkulturen skal især ses som et socialt konstitueret personligt sprog (en idiolekt), som er integreret i den enkelte person, og som afspejles i hans/hendes brug af sproget. For at forstå forholdet mellem sprog og kultur må man skelne mellem tre perspektiver: det sociologiske (sprog og kultur set som praksisser i samfundet og i verden), det psykologiske (sprog og kultur set som viden og processer i den menneskelige bevidsthed) og det systemorienterede (sproget set som et grammatisk og fonologisk system, alle sprogbrugere trækker på).

Bogen diskuterer konflikten mellem på den ene side den sproglige og kulturelle kompleksitet i en foranderlig global verden og på den anden side nødvendigheden af en vis homogenitet i det pædagogiske arbejde både sprogligt og kulturelt. I det spændingsfelt skal undervisere operere og leve op til bl.a. transnationale ambitioner. Det er en udfordring!

Bogen er helt klart et must til seminarier, videregående uddannelser, til pædagogikumuddannelsen af sproglærere, til forlag og til forfattere, som udvikler undervisningsmaterialer. Den har en god historisk oversigt over teorier og anvisninger af relevante teorier til at udvikle en kulturpædagogik i fremmedsprogsundervisningen.

Anmeldelse 2

Celia Roberts et al. (2001), *Language Learners as Ethnographers*, Clevedon: Multilingual Matters. 266 sider.

Af Karen Risager

Professor, dr.phil. i Kultur- og Sprogødestudier, RUC Institut for Kultur og Identitet
risager@ruc.dk

Denne bog er skrevet af en tværfaglig gruppe af sociolingvister, kulturpædagoger og antropologer: Celia Roberts, Michael Byram, Ana Barro, Shirley Jordan og Brian Street, og det er den første større monografi der beskriver den etnografiske metode i sprogfagene. Den baserer sig på et udviklingsprojekt for universitetsstuderende ('the Ealing Ethnography Project'), og indeholder både en teoretisk introduktion til og en detaljeret beskrivelse af projektet. Projektet omfatter uddannelse af kommende sproglærere i etnografisk feltarbejde, udvikling af kursus i antropologi og etnografi for sprogstuderende, eksempler på de studerendes eget feltarbejde (hjemme og i udlandet), projektskrivning og formidling m.m.

Forfatterne tager afstand fra det traditionelle nationale paradigme i sprogfagene og lægger stor vægt på *lokal* viden, både geografisk og socialt. De fremhæver praksisdimensionen af både sprog og kultur: Sprog skal studeres som sproglig praksis i bestemte situationer og bestemte kontekster. Sproglig praksis skal ses som kulturel praksis hvor det enkelte individ ikke er 'kulturbærer', men er aktivt kulturskabende. Ved at gå ind i sproglig interaktion er man med til at give mening til verden, og samtidig befinder man sig i en sproglig socialisationsproces, hvor man udvikler sig som socialt væsen. Dette sker også når man tilegner sig et fremmedsprog. Ved hjælp af sine sproglige (kulturelle) ressourcer skaber man diskurser og repræsentationer af verden, f.eks. om sine egne og andres skiftende nationale og etniske identiteter.

Det vigtigste formål med 'the Ealing Ethnography Project' har været at bidrage til at universitetsstuderende i fremmedsprog får mulighed for at udvikle den del af deres interkulturelle kompetence som handler om selv at opsøge informationer og selv at skabe deres egen indsigt i livet i de lande hvor deres målsprog er modersmål. Forfatterne vil uddanne de studerende til at blive en slags etnografer (altså ikke professionelle antropologer), der har de mest nødvendige redskaber til at gennemføre et kortere etnografisk feltarbejde, lave (deltagende) observation, gennemføre interview osv., samt derefter samle det hele sammen og lave en sammenhængende, fokuseret og reflekterende rapport på målsproget når de kommer tilbage til universitetet.

Derfor skal de studerende forberede sig til udlandsopholdet gennem kurser i grundlæggende antropologiske begreber og i etnografisk feltarbejde, og de skal afslutte kurset ved at lave en 'home ethnography', hvor de gennemfører et lille feltarbejde i deres eget land. Alt dette skal forberede de studerende til at erhverve sig nogle integrerede sproglige og kulturelle erfaringer når de kommer på deres udlandsophold: De skal bruge sproget og samtidig udvikle deres kulturelle praksis og kulturelle indsigt.

Kurset i etnografi omfattede følgende emner: Preparing for fieldwork. What is an ethnographic approach? Non-verbal communication and social space. Shared cultural knowledge. Families and households. Gender relations. Ethnography of Education. Participant observation. Ethnographic conversations. Ethnographic interviewing. Data analysis 1. Data analysis 2. National identity and local boundaries. Language and social identities. Local level politics. Belief and action 1. Belief and action 2. Writing an ethnographic report (Roberts et al. 2001: 115ff.).

Denne meget spændende og også praksisrettede bog mener jeg kan give rigtig god inspiration til at gennemføre udlands- og udvekslingsophold på en anden og mere pædagogisk bevidst måde, både på universitetsniveau og på lavere uddannelsesniveauer. Man kan således udvikle disse ophold så de studerende/eleverne får mulighed for at udvikle nogle særlige kompetencer der handler om selvstændig generering af kulturelle data, selvstændig dataanalyse og formidling af resultaterne til veldefinerede målgrupper. Det ville give en anden slags viden og en anden slags kulturforståelse end man normalt opnår i universitetsstudierne eller i skolen/gymnasiet.

Anmeldelse 3

Karen Lund, Ellen Bertelsen og Marianne Søgaard Sørensen (2006): *Muligheder og barrierer – en undersøgelse af overgangen mellem sprogcentre og erhvervsrettede uddannelser*. Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration. 253 s.

Af Jette Guldborg Schønning og Anne-Marie Hatami-Rezania
Lærere i dansk som andetsprog, Vejle Sprogcenter

“Muligheder og barrierer” er udarbejdet som led i regeringens handlingsplan til fremme af bl.a. ligebehandling fra 2003 og undersøger sproglige problemstillinger ved overgangen fra sprogcentre til erhvervsuddannelser (EUD) og AMU-forløb. Rapporten er lavet for Integrationsministeriet, og dens mål har været at undersøge tre ting: Kan udlændinge, der har afsluttet Prøve i Dansk 2, dansk nok til at gennemføre uddannelser og kurser på EUD og AMU? Stilles der for store sproglige krav på uddannelsesinstitutionerne i forhold til den senere jobfunktion? Hvilke behov er der for dansksproglig støtte undervejs?

Konklusionerne er, at DU2'ere (Danskuddannelse 2-kursister) ikke kan dansk nok til at gå direkte fra sprogcenter til erhvervsuddannelse, hvilket støttes af, at meget få gør det. Det konkluderes endvidere, at de sproglige krav på uddannelserne ikke er for høje i forhold til de nødvendige faglige behov for EUD-uddannede. Derfor er det nødvendigt med en særligt tilrettelagt undervisning i dansk som andetsprog, som bør etableres i tæt samspil med den faglige undervisning.

Forud for disse konklusioner ligger et uhyre grundigt analysearbejde, som vi får et godt og interessant indblik i. I seks kapitler kommer forfatterne omkring selve Prøve i Dansk 2, statistikker over udlændinges deltagelse og frafald på de erhvervsrettede uddannelser, EUD's og AMU's kurser og uddannelser, ud fra deres kompetencebeskrivelser, de sproglige barrierer og gråzonesproget, og endelig perspektiveres muligheder og barrierer i forskellige læringsrum.

Analysen og konklusioner i rapporten er baseret på forfatternes sociokognitive læringsyn, hvor det centrale er, at man bedst lærer (sprog) i problemløsende praksisfællesskaber, hvor sprog, fag og praksis går hånd i hånd, og hvor sproglig opmærksomhed er en forudsætning for læring. I rapporten får vi som ekstra bonus også indføring i den teoretiske baggrund for dette.

Det såkaldte *gråzonesprog* behandles i det teoretiske kapitel om sproglige barrierer og fremdrages som en af de største barrierer for tilegnelsen af det faglige stof. Groft sagt er gråzonesproget det ordforråd, som forstås og anvendes af alle danskere, men som for tosprogede er ukendt og derfor en ekstra barriere i forsøget på at lære fagordene. Til illustration af dette nævnes et eksempel, hvor en lærer introducerer nye begreber som kvadrat og rektangel ved at forklare dem med ordet *firkant*, som alle med dansk som modersmål forstår, men ikke alle med dansk som andetsprog. Andre "dåseåbnere" til forklaring af fagord kunne være linie, hjørne, flade, længde etc.; danskere kender og forstår disse ord, men de er ofte fremmede for udenlandske DU2'ere og afhjælper således ikke deres manglende forståelse af fagordene.

Rapporten anbefaler, at sprogcentre i højere grad skal have fokus på arbejds- og uddannelsesrelaterede emner og fagorienterede temaer som f.eks. matematik og ikke så meget på det almene og personlige. Desuden anbefales det, at der anvendes så mange forskellige arbejdsformer som muligt for at bibringe kursisterne flere læringsstrategier og dermed lette overgangen til andre uddannelser. Sluttelig anbefales eksaminationsformer, der ligner erhvervsuddannelsernes, eksempelvis caseeksamen.

Vi er enige i rapportens anbefalinger og vil gerne understrege, at bortset fra eksamensformen er denne undervisning allerede praksis.

Prøve i Dansk 2 belyses grundigt ved eksempler fra såvel opgavemateriale som den praktiske prøveafholdelse. Det viser sig flere steder, at prøvegrundlaget er normativt og opdragende, og at eksamination/opgaver savner pragmatisk sammenhæng og

relevans. Det giver stof til eftertanke for såvel lovgivere som prøveforfattere – og ikke mindst for os selv som eksaminatorer.

Diverse interessefelter af pædagogisk, sproglig, psykologisk, social og sociokulturel karakter illustreres ud fra eksempler fra undervisningen fra både AMU, teknisk skole og handelsskolens grundforløb. Der er mange gode eksempler på god og hensigtsmæssig undervisning og faglig relevans, men sandelig også på det modsatte. Det mest interessante er, at det iflg. rapporten er AMU og teknisk skole, der bedst formår at kombinere sproget og det teoretiske med det faglige – på AMU-forløbet med den integrerede danskundervisning som et særligt fortrin. Skolerne har de ideelle rammer for en fagligt baseret undervisning.

Som tidligere nævnt er det meget få DU2'ere, der går direkte fra sprogskole til EUD og AMU (flest til AMU), mens en del flere DU3'ere gør det (kursister der har fulgt Danskuddannelse 3). Til gengæld er det bemærkelsesværdigt, at kun 25,6 % af sprogskolekursisterne afbryder deres forløb mod 60 % af de tosprogede unge og 32,2 % af danske unge.

Rapporten slutter af med at sammenholde "Reform 2000's" intentioner med virkeligheden, som forfatterne ser den. Der stilles en række spørgsmål til begreber som "selvevaluering", "individualisering" af de forskellige uddannelser, og igen fremdrages den problemløsende, case- og projektorienterede undervisning som det mest effektive for tosprogede kursister.

Undersøgelsens samlede anbefalinger er, at man som DU2'er ikke bør starte direkte på en erhvervsuddannelse uden supplerende dansksproglig og fagsproglig støtte. Der lægges vægt på, at det er vigtigt at skabe forforståelse frem for at reparere. Endvidere anbefales det, at lærerne på AMU og EUD opkvalificeres, så det bliver nemmere "at forvalte en pædagogisk praksis, der inkluderer elever med dansk som andetsprog". Endelig anbefaler forfatterne, at undervisningen foregår i kontekst-rige læringsrum. I de faglige præsentationer og materialer skal eksemplerne komme før begrebsliggørelsen, og ved nyt indhold må genren ikke være den krævende faktor.

Rapporten er i sagens natur skrevet i et lingvistisk-pædagogisk fagsprog. Derfor synes vi, at det vil være oplagt med en mere tilgængelig version af relevante dele af rapportens analyse og anbefalinger for faglærere, der ikke er fremmedsprogs-pædagoger.

Rapporten er uhyre relevant læsning for alle, der har med undervisning af personer med dansk som andetsprog at gøre. Ikke mindst fordi vi allerede nu ser, at behovet for en mere fagspecifik undervisning øges. Vi kan derfor varmt anbefale den.

Rapporten kan købes i bogform (80 kr.) på www.schultzboghandel.dk og kan endvidere downloades gratis på Integrationsministeriets hjemmeside: <http://www.inm.dk>